

1 2 1 7

A MAGYAR HÍRLAP HÉTVEGI MELLÉKLETE
2016. DECEMBER 17.
SZERKESZTETTE: PETÁN PÉTER
MŰVÉSZETI VEZETŐ: SALÁT ZALÁN PÉTER

S z e m s e j t é s

John Keats: Szonett a szabadban

*Kit nagyvárosba zárt a sorsa rég, / oly édes annak, hogyha beelát / a mennybe s oda lehel egy imát,
/ hol telt mosollyal kék színű az ég. / A szíve boldogabb lehet-e még, / mint ha hullámzó réteket talált /
s olvas, gyepágyon nyujtva derekát, / egy szerelemtől epedő regét. / Ha este otthonába tér, a fül
/ még sejt a madár dalát, a szem / még rejti a kék, tág eget s örül. / S ő búsul, hogy a nap oly sebesen /
száll, mint a tiszta ürön át röpül / egy angyal könnye, hullva csöndesen.*

Vas István fordítása

A Múcsarnok épülete Klösz György 1890 után készült felvételén
FORRÁS: FORTEPAN/BUDAPEST FŐVÁROS LEVÉLTÁRA

M ű v é s z P á h o l y

Múcsarnok 120

A kiegyezés (1867) és az ugyanabban az évben elfogadott emancipációs törvény évszázadok óta nem látott esélyt teremtett Magyarország polgárosodására. És vége-hossza nincs azon építkezéseknek, kezdeményezéseknek, amelyek ehhez az időszakhoz kötődnek: a világvárossá váló, 1873-ban hivatalosan is egyesített Budapesten vagy az erős regionális szellemi központtá erősödő Nagyváradon sorra alakultak azok a szellemi műhelyek, amelyekben kiforrt a modern Magyarország. A régi-új ország önreprezentációjának legfontosabb eseménye a millenniumi ünnepségsorozat volt 1896-ban.

Bár 1867 és 1896 szimbolikus és valóban korszakjelölő dátum, a történelemben semmi sem kezdődik napra pontosan: egy-egy eseményhez az okok szövedéke vezet, egy-egy korszakot

egy másik vezet fel. Ily módon ha az idén száz-húsz éves Múcsarnok történetét elevenjtjük fel, nem lehet megkerülni azt az előtörténetet sem, amely a Múcsarnok létrehozásának igényét ki-termelte. Amint azt Tóth Ferenc az intézmény százhusz éves évfordulója és Ferenc József halálának századik évfordulója alkalmából nyílt Az első aranykor című múcsarnokbéli kiállítás katalógusában írja, a magyar intézményes műgyűjtés története 1839-re nyúlik vissza, amikor létrejött a Pesti Műegylet, majd, miután az egyület sorra érték a támadások miatt, hogy túl nagy százalékban enged be külföldi anyagot, 1861-ben létrehozták az Országos Magyar Képzőművészeti Társulatot, amely fokozatosan átvette a vezető szerepet. A társulat az első kiállítását még egy Nagyhíd utcai – ma Deák

Ferenc utca – bérelt lakásban prezentálta, csak magyar alkotók műveiből, hét év múltán pedig már kampányszerűen gyűjtöttek egy majdani közgyűjteménynek az akkori titkár, Telepy Károly felhívására. Eötvös József kultuszminiszter 1871-ben elfogadtatta, hogy az állami költségvetésben külön fejezet legyen a Nemzeti Múzeum képtára számára rendelkezésre álló összeg, a műtárgyvásárlásról pedig olyanok gondoskodtak az évek során, mint Pulszky Ferenc – egyben a Nemzeti Múzeum igazgatója –, Hauszmann Alajos, majd Kelety Gusztáv.

Nem sokkal később, 1877-re elkészült a társulat első kiállítóterme, a régi Múcsarnok a Sugárúton, azaz a mai Képzőművészeti Egyetem az Andrássy úton. Az első tárlaton olyan nevek is szerepeltek, mint Delacroix, Bouguereau

és Corot, az intézmény ugyanakkor nemcsak Párizs, de München, az akkor a magyaroknak legfontosabb oktatási központ felé is nyitott – a párizsi kapcsolatokat Munkácsy egyengette. A régi Múcsarnok szellemiségére jellemző, hogy 1882-ben Jan Matejkót mint az impresszionista tévutakkal szemben a helyes úton járó alkotót mutatták be, majd sorra következtek az akadémikus ízlésű kiállítások, az intézmény ennek ellenére kinötte magát, szükségessé vált egy új intézmény létrehozása. A Schickedanz-féle épület (történetéről lásd különálló írásunkat) szükségessége mellett többen azzal érveltek, hogy a régi Múcsarnok rossz helyen van, és kell egy reprezentatívabb tér – írja Regős Andrea az intézmény történetéről szóló tanulmányában. **folytatása a III. oldalon**

A Kertészet a magyar képzőművészetben című kiállítás a Múcsarnokban, 1956. július–szeptember
FOTÓ: REISMANN MARIAN, FORRÁS: MÚCSARNOK KÖNYVTÁR ÉS ARCHÍVUM

A képzőművészet temploma lett az építész kárpótlása

Kissé bonyolult egyeztetések után a főváros 1894-ben harmincéves használatra átengedte a mai Hősök terén álló telket egy új Múcsarnok felépítésére. A helyválasztást az indokolta, hogy bár az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat a belvárosba szánta az 1877-es, ekkorra szűknek bizonyult régi csarnok utódját, ott sem megfelelő telek, sem arra elég pénz nem volt. Gábor Eszter művészettörténész, építészeti szakíró a múcsarnok(ok) megszületéséről szóló tanulmányában rámutat: a városligeti, ezredévi kiállítás részeként alkalmasnak látszott egy új csarnok felépítése, amely a forgalmas helyszínen garantálta a vonzerőt a látogatóknak. Így a társulat 1893-ban dokumentumban rögzítette, mire volna szüksége.

Sikerült a milleniumi költségvetésből háromszázezer forintot szerezni a kormányzattól, majd pályázat nélkül Schickedanz Albertnek adták a megbízást, aki Gábor Eszter közlése szerint korábban már készített vázlatokat egy múcsarnokra. Az Ybl Miklós irodájából kikerült, galíciai szász és

felvidéki származású építész közreműködött mestere Operaterveinél, de festést is tanult Lotz Károlynál és Székely Bertalannál. Ő jegyzi a Fiumei úti Nemzeti Sírkertben ma is álló Bathyány-mauzóleumot, később tervezett egy pesti házat, egy gellérthegy villát és egy kiállítási pavilont – ennyiről lehet tudni a tanulmány szerint. Pályázatokon viszont sikereket ért el, bár nem épültek meg díjazott elképzelései az Országházra, a mai Vajdahunyad várára – utóbbinál majdhogynem „ellopták” a történelmi épülecsoportot, a régi stílusokat bemutató koncepcióját. De kárpótolta az élet mindezekért: lényegében az ő elképzelésein alapul a Hősök tere kolonnádjá, és megkapta a Szépművészeti Múzeum tervezését is, így az ő műve ez a hármas városépítészeti alkotás.

Az 1870 és 1895 közötti időszakban iparművészként dolgozott főképp: könyveken kívül bútortokat tervezett, a Nemzeti Múzeum fölépcsőházának azóta elpusztult színes üvegablakait is ő alkotta, valamint a Magyar Tudományos Akadémia

székháza első emeleti dísztermének ma is látható ornamentális mennyezetfestményét, illetve városi szobrok talpazatát. A másfél év alatt felépült Múcsarnok bazilikális elrendezésű építmény, a hat oszlopon nyugvó timpanon mögött háromhajós, két kereszthajós templomot látunk, félköríves „szentélyel”. Különleges a téglarchitektúrája és a Zsolnay-pirogránit díszítvények alkalmazása. Az előcsarnokban maga Schickedanz alkotta meg az ornamentális díszítőfestést, Lotz Károly freskóit kísérvé. Bent, a tizenkét kiállítóterem java része felülvilágító, a többszöri átalakítás után nyerte el mai képét. Eredetileg íves mennyezetű volt, de az ötvenes évekbeli rekonstrukció során ezt megváltoztatták. Hátral, a néhai szoborcsarnok – az apszis – szintén másmilyen: egy körívvel kisebb az eredetinel. A legutóbbi, mintegy húsz éve lezárult teljes felújítás és korszerűsítés a pince bővítését hozta magával, ahol új termek, műhelyek kaptak helyet, így a földszint hátsó része újra a tárlatoké lehet. (ZSRZ)

MAGYAR MŰVÉSZETI AKADÉMIA

folytatás az I. oldalról

Az intézményben az első kiállítást épp a millenium évében nyitotta meg Ferenc József. Feszty Honfoglalása mellett Benczúr Gyula, valamint Munkácsy is helyet kapott az Ecce Homo című képpel, de az új idők új szeleit jelzi, hogy itt mutatták be Szinyei Merse Pál Majálisát is. A kiállításokat innentől kezdve tavasszal és ősszel rendezték meg az eredetileg egyébként csak harmincévnyi fennállásra tervezett épületben. Kezdetben főleg eladással kombinált bemutatókat szerveztek a szalonok és Kunsthallék mintájára, 1910-től pedig azok is kiállíthatók, akik nem voltak a társulat tagjai. Addigra teljesen szétszakadt a modern, nagybányai, Lyka Károly által támogatott festészet és az akadémista irányzat, hiszen már 1894-ben megalakult a műcsarnokiakkal ellentétben álló Nemzeti Szalon a modernékből, akik teljesen más irányt képviseltek, mint a mesteriskolát uraló Benczúr Gyula és köre. A kiállítások közül emlékezetes volt az 1898. évi nagy Lotz Károly-kiállítás, amelyen a mestert 65. születésnapján köszöntötték, míg Benczúr Gyulának hetvenedik születésnapját tervezték ünnepelni 1914-ben, de az első világháború miatt ez meghiúsult. Itt ravatalozták fel 1900-ban Munkácsy Mihályt, később Lotz Károlyt is.

Benczúr tárlatának meghiúsulása szimbolikusnak is tekinthető: noha a Műcsarnokot hivatalosan továbbra is az ő szelleme uralta, a magyar képzőművészeti élet súlypontja a hosszú tizenkilencedik század végén egyértelműen a nagybányaiak és azok tárlatai felé csúszott el, vagyis a magyar festészeti élet egyszerűen kihelyeződött a Műcsarnokból. A kor legnagyobb hatású szakírója, Lyka Károly sem kímélte őket, amikor már a világháború előtt arra figyelmeztetett, hogy a nagy szalonkiállítások felett eljárt az idő. A háborút a Műcsarnok is megsínylette, ám állami segítséggel már 1918-ban helyrehozták, sőt tárlat is nyílt. A háború utáni

általános elszegényedés és az elavulás mélyrepülést hozott a húszas években, lassan azonban felismerte a vezetés, hogy érdemes beengednie a modern tendenciákat. Az őszi tárlatok bevezetésével évi háromra emelkedett a bemutatók száma. Hóman Bálint kultuszminiszter a csoportos kiállításokat 1932-től a Nemzeti Képzőművészeti Kiállítások sorozatával váltotta fel, amelyek közül az utolsók 1944-ben rendezték meg, már a német megszállás alatt. A háborúban az épület súlyosan megrongálódott.

Frank János az intézmény második világháború utáni történetéről szóló tanulmányában írja, hogy a Műcsarnokot 1950-ben nyitották újra, és azonnal a diktatúra egyik központi kiállítóterévé tették. A zsűrizés joga 1954-től a Képzőművészeti Alap kezébe került, amely immár egész más ideológiai elvárások alapján adta ki a minősítéseket, mint a Benczúr-iskolán edződött korábbi vezetés. Sokatmondó adat, hogy az intézmény csak 1983-ban (!) kapta vissza a programkészítés és zsűrizés jogát, vagyis voltaképpen funkcióját. A világháború utáni első tárlatnál maga Révai József népművelési miniszter bábáskodott. Az új irányra az – 1948-ban amúgy megszűnő – Európai Iskola művészei teljes bojkottal válaszoltak, és ezzel jó tíz évre, az 1957-es tavaszi tárlatig el is dőlt a magyar művészet sorsa. Jellemző, hogy a kommunista ideológusok egy-egy műcsarnoki kiállítás előtt nemcsak a témákat, de a művek lehetséges címeit is kijelölték. Azt meg csak az igazság kedvéért tesszük hozzá, hogy az új rend egyik lelkes művésze a korábban Münchenben tanuló Pór Bertalan volt, akinek egyik műve magát Rákosi elvtársat ábrázolja feleségével, amint munkásokat fogad. Hogy lehetett máshogy is, arra példa Szőnyi István, akinek paraszttalajjai, mint a Máttyás-mesében, meg is feleltek, meg értékelhető művek is voltak. Erdékesség, hogy az ötvenes évek közepén be-

engedték a fiatal Csernus Tibort egy vászonnal. (Három lektor, 1955). A kiállítóhelyen a diktatúra – jobb híján – a művészettörténettel legitimálta magát: Munkácsynak és Székely Bertalannak is rendeztek nagykiállítást ezekben az években. A forradalom után világossá vált, hogy a szocreál tarthatatlan: az említett, 1957-es Tavasz Tárlaton már helyet kaptak az absztrakt és nonfiguratív művészek is, ám a kor skizofréniáját jelzi, hogy 1959-ben a VII. nagy mustrán ismét a szocialista realizmus eredményeit kívánták bemutatni, a Tanácsköztársaság negyvenedik évfordulójának alkalmából.

A háború utáni vagy a háborúban született nemzedék azonban ekkor már elkezdte előkészíteni a paradigmaváltást, amivel Révai generációja egy idő után nem tudott szembeszállni – a kegyelemdőfést majd a hetvenes–nyolcvanas években kapja meg az Aczél-féle kultúrpolitika – s azon belül a vizuális művészet hivatalos szcenája – Erdély Miklósektől, majd a Vajda Lajos Stúdiótól. Előtte azonban 1958-ban megalakult a Fialat Képzőművészek Stúdiója. Aki arra gondol, hogy forradalmi újításokat hoztak, az téved. Ahogy Frank János fogalmaz, a progresszivitást sokkal inkább a már korábban kitiltott öregek képviselték, míg a fiatalok tárlatai a közepes szintet hozták, a posztimpresszionizmus és a „bágyadt” kubizmus jegyében – a főiskolán a posztimpresszionizmus volt az uralkodó irány –, lassan-lassan azonban feltűntek a kiállítók közt a valódi újítók. Így Lakner László, a kor legnagyobb festőforradalmára, Kondor Béla, akit a grafikus szakra kellett átmenteni a festőszakról, valamint Gross Arnold. Az 1964. évi Ernst múzeum-béli stúdiós kiállítás már egy forradalom utáni állapotot tükrözött: Lakner mellett Gyémánt László, Deim Pál, Karátsón Gábor is itt indult, majd két év múlva már megjelent Keserű Ilona és Maurer Dóra is. A művészegylet tízéves jubileumát a

Műcsarnokban rendezték, a névsor átfed az Iparterv-kiállításokéval, a katalógust a legendás grafikus, Kemény György tervezte, akinek neve a számtalan filmplakáton, (betiltott) lemezborítón kívül a Kőszeg Ferenc lakásába készült freskó alkotójaként is ismert. Fokozatos volt az enyhülés: beengedték az európai iskolás Bálint Endrét, majd Lakner Lászlót is 1969-ben – a művész azonban disszidálni kényszerült 1974-ben. Időközben a nemzetközi szintérről is jelentős alkotókat sikerült bemutatni: mások mellett Henry Moore (1967), Picasso (szintén 1967) és Amerigo Tot (1969) műveiből volt tárlat, míg 1972-ben Chagall műveiből rendeztek hatalmas sikerű kiállítást, amely ismét a hatalom skizofréniáját tükrözte. A kiállításról alig jelent meg cikk, Chagallt nem engedték be az országba, a tömeg viszont tömött sorokban állt az épület előtt. Az Új Művek alkotóinak kiállítását 1970-ben betiltották. A hetvenes évek a három T jegyében az óvatos nyitással telt el, az évtized végén kiállítást rendeztek Ország Lilinek.

A nyolcvanas években lezajlott Magyarországon a kulturális paradigmaváltás. Mint említettük, 1983-ban az intézmény visszakapta az önálló rendezés és zsűrizés jogát. A termekben hamarosan feltűntek a progresszív fiatalok, 1985-ben már Nádler István képei foglalták el azokat a termeket, amelyekben két évtizeddel korábban még a bágyadt posztimpresszionista vásznak lógtak, majd helyet kaptak az Új Szenszibilitás művészei is. A rendszerváltás óta több igazgató keze nyomán formálódott a Műcsarnok új évezredbeli arculata, ám az eltelt idő még kevés ahhoz, hogy kellő rálátást biztosítson maradandó eredményeikre. Az intézmény egy közelmúltbeli törvénymódosítás nyomán jelenleg a Magyar Művészeti Akadémia égisze alatt működik.

PÉNTEK ORSOLYA

Művész Páholy rovatumk az MMA támogatásával készült

Mikszáth Kálmán: Magyarország lovagvárai (22.) Csicsóvár

Negyedik Béla király sajnos megbetegedett. Doktorok, javasasszonyok, kuruzslók jártak messze földről az udvarába, hogy meggyógyítsák. De bizony egyik sem tudott segíteni rajta.

Midőn aggódó arccal ott tanakodtak a beteg király ágya előtt, egyszerre belép egy idegen ősz ember, könyökével szétlökli a kuruzslókat s így szól:

– Ej, mit beszéltek itt össze-vissza! A király nem közönséges ember. A király mástól gyógyul meg és mástól a rabszolga.

– Talán tudod, öreg, mitől gyógyul meg a király? – kérdezte tőle a nádorispán.

– Tudom bizony. Azért jöttem ide, hogy megmondjam. Nem kell a királynak semmi, csak az, hogy két napig viselje annak az embernek az ingét, aki a birodalmában a legboldogabb.

Megörültek ennek a tanácsnak a körülállók, mert legalább reményt nyújtott. Nosza, elő kell hát keresni az ország legboldogabb emberét.

Csak hogy hol találják meg? Puhatólództak nagy uradalmak, várak tulajdonosainál, fényes méltóságok viselőinél, de mindeniknek volt még valami olyan el nem ért kívánsága, hogy nem nevezhette magát a legboldogabb embernek.

Amint mennek, mendegélnek a királyi csatlósok a legboldogabb embert keresni, egy éjjel egyszerre elibök áll a sötétben egy alak.

– Ide is elhozta már a hír, hogy mi járatban vagytok. Ne menjetek tovább vitéz urak, álljatok meg, mert én érzem magamat az ország legboldogabb emberének.

A csatlósok fölöttébb megörültek és sürgestni kezdtek:

– Jöjj hát velünk rögtön a királyhoz, hogy átadhasd neki az ingedet.

Az ország legboldogabb embere föl kacagott.

– Bolond egy kívánság! Van is nekem ingem?

S valóban, amint a holdvilág kibukkant, most látták, hogy egy meztelen szegény Lázár áll előttük. S most már ők nevtették, hogy boldognak mondja magát, pedig még inge sincs a nyomorultnak.

De mégis csak elvitték a királyi palotába. Az ősz ember ott volt még s ahogy ránézett, menten elhítte neki a boldog voltát. Inget adott rá, hogy viselje egy darabig s mikor már szennyes lesz a testén, akkor vegye fel a király.

Így is történt és lett hetednapra nagy öröm, mert a király egészségesen kelt fel az ágyból.

Maga elé hívatta a koldust és így szólt hozzá:

– Mit kívánsz, amiért meggyógyítottál?

– Semmit sem kívánok, uram.

– De én nem engedhetlek el üres kézzel.

Van egy üres szép váram, Csicsóvár. Nemessé teszlek, neked ajándékozom s előbbi állapotod emlékeül a „Lázár” nevet fogod viselni.

A koldus vállat vont, hogy Isten neki, így is jó lesz és ha már vára volt neki, elment bele lakni, nagy úrrá lett, szép asszonyfeleséget hozott a házhoz az egyik erdélyi főnemzetségből.

Így meséli ezt a hagyomány Csicsóvár első uráról. Azonban hozzáteszi, hogy egészen kikerekítse a történetet, a hatalmas Lázár nem volt boldog, a szép feleség sokat keserítette, úgy, hogy egyszer feléje vágott egy buzogány-

nyal, hogy az holtan leszédült; mire hogy embert ölt, maga is megijedt s kétségbeesésében leugrott a magas várfalról. Ahova vére folyt, most is sajtásos piros színű füvek nőnek a vár alatt a sziklás talajban.

Csicsóvár nem messze van Déstől, hatalmas, szinte a félország fölött uralkodó sziklán. Köröskörül egész Kolozsvárig, Besztercéig, Szilágyig el lehet onnan látni tiszta időben.

A hajdan erős fészek ma már rom, évről-évre fogy a fal lent, de majdnem arányosan fogy a hegy is alóla. Malomköveknek alkalmas a szikla, hasogatják hát és szállítják mindenfelé; kereskedést üznek vele a szomszédos falvak lakosai.

A vár multjából az elbeszélte regén kívül is van elég történeti adat. 1320 táján a király Tamás vajdának engedte át Csicsót, s azontúl hosszabb ideig bírták az erdélyi vajdák.

A XV. században ki tudja hogy, de a moldvai vajdák kezére jutott. Őt-hat vajda következett egymás után, aki Csicsót és uradalmát birtokolta, amit természetesen mindig rossz szemmel néztek a magyarok, hiszen ilyen erősséget nem szabad idegen kézben hagyni. Neki is rugaszkodtak egy néhányszor, hogy elveszik, de csak mindig úgy fordult, hogy megmaradt Csicsó a vajdáknak.

Hosszú százesztendeig tartó pör volt ez.

Ha János Zsigmond elkaparintotta, Ferdinánd csak azért is nekik ajánlta.

Ha a vajdáké volt a vár, a magyarok folyton visszakövetelték, ha a magyaroké volt, a vajda követelte folyton vissza tőlük.

Csicsó volt az akkori erdélyi életnek a tengeri kigyója.

Végre Zápolya János megharagudott, pör és egyezkedés helyett ostrom alá fogta, megverte Péter vajdát és elvette tőle Csicsót.

Mire természetesen az új vajda, István, öszszeszedte apja szétvert hadait, s kis idő múlva ismét visszatért a várat elfoglalni.

János király Martinuzzit bízta meg a védelemmel.

A nagy államférfi ravaszul mosolygott s ahelyett, hogy a hadakat odavinné, küldött egy pár száz munkást s leromboltatta a szép kevély várat irgalmatlanul.

– Legalább ne veszedjünk érte többet.

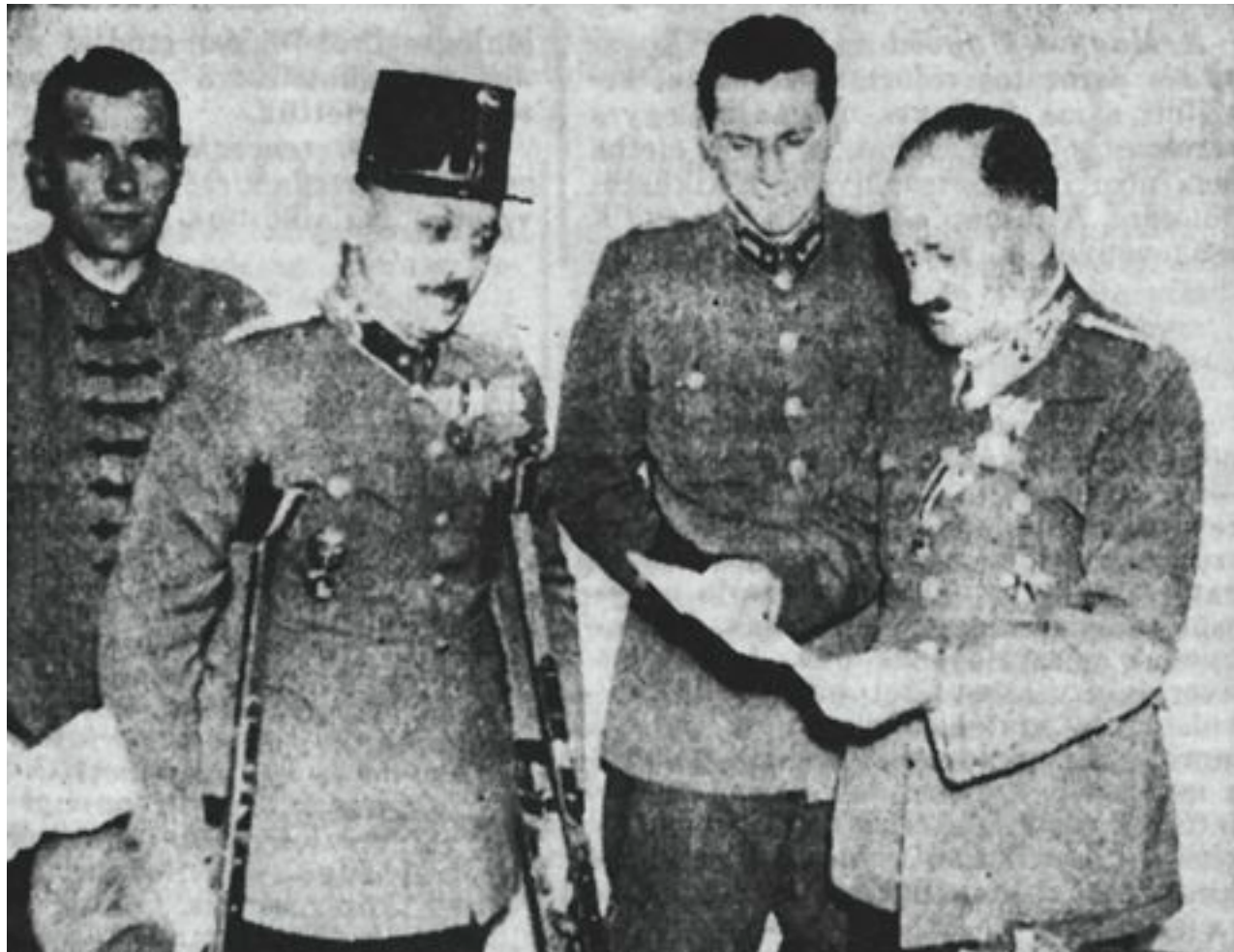
S Martinuzzinak igaza volt, hogy lerontatta. Nemsokára jött a szultántól a parancs: vissza kell adni a várat a moldvai vajdának.

Igen, de már nem volt meg, szerencsére.

Szerencsére mondom, mert ha meglenne és persze, ha a moldvai vajda is meglenne, még tán a mai napig is hajjálnák ki egymást, felváltva, a csicsói híres várból.

Az 1889-ben írt gyűjtemény 1926-os Révai-kiadása alapján

Képirás (33.)

Összefutó szálak közé gabalyodva, avagy hogy találkozik a végtelenben vitéz Hajnal Alajos vezérőrnagy életútja, aki lakáshoz juttatta a harcteret megjárta honvédtiszteket, a hitehagyott római császárral, aki emberáldozatot mutatott be a fertőrákosi kőbányában

Udvarolni felesleges! – az üzleti érzék híján való faj

„Férfiruhát, fehérneműt, bútort ma Molnár vesz a legmagasabb napi áron” – így hirdette magát a fővárosban, a Népszínház utca 20. alatt működő kereskedő a Pest című politikai napilap 1944. augusztus 4-i számában. Felelős szerkesztő: Bakos Ákos. Felelős kiadó: Vitéz Horváth János. „Az Athenaeum irodalmi és nyomdai részvénytársulat nyomása.” Felelős: Kárpáti Antal igazgató. A háborús tudósítások, harctéri jelentések mellett ebben a lapszámban a külpolitikai témák közül a török döntés, a Németországgal fenntartott diplomáciai kapcsolatok megszakítása szerepelt a legnagyobb súllyal és persze a legnagyobb terjedelemben.

„A Németországgal való kapcsolatok megsztítására vonatkozó határozat előtt Szaradzoglu miniszterelnök a nagy nemzetgyűlésen mondott beszédében többek között kijelentette, hogy a török külpolitika mindig békés irányú volt. Törökországban az volt a felfogása, hogy békés megértéssel mindent el lehet érni. A világesemények ezt azonban megváltoztatták” – vehették kezükbe a tudósítást a korabeli olvasók.

Péntek volt a háborús nyárban, és 1944-ben Budapest már augusztus elején lehetett szőlőt kapni, még ha – a szokatlan időpontnak megfelelően – drágán is, tizennégy pengőért és nyolcvan fillérért mérték kilóját: „Majdnem párnázott kis faládban mosolyog a csodálkozva járó nézőkre sárgára érett, duzzadt szemével. Olyan csábító, hogy alig lehet neki ellenállni.” A párnázott faláda mellett pedig ott díszelgett az ugyanolyan drágán mért gellérthegyi őszibarack is... Csak összehasonlításként: akkoriban a Pest című újság egy-egy példánya húsz fillérbe került, könnyen kiszámíthatjuk hát, hogy mennyit lehetett volna vásárolni belőle egy kiló korai szőlő vagy gellérthegyi őszibarack árán. Aznap délután két órakor kezdődtek az ügetőversenyek, az Urániában pedig már javában a Titanic című „grandiózus német filmalkotás” másnapi bemutatójára készülődtek „különösképp nagy érdeklődés” mellett, „mert a cenzúra a filmet hónapokkal ezelőtt betiltotta. A történet ugyanis eredeti módon világít rá a békebeli nagy katasztrófa okaira, és még a film megalkotása előtt azt is felkutatott, majd vászonra vitték a forgatáskor, hogy kiket terhel tulajdonképpen a Titanic elsüllyedéséért a felelősség.” A film főszerepeit Sibill Schmitz, Hans Nielsen és Karl Schönböck

tolmácsolta. Azt pedig már csak a szerkesztői figyelmetlenség számlájára írhatjuk, hogy a lapszámban kétszer is felhívták a figyelmet a filmbemutatóra, a névsor megismétlésével együtt, de egyik esetben sem fizetett hirdetésként.

A harmadik oldalra lapozva képes tudósítást láthatunk arról, hogyan vizsgálja meg vitéz Hajnal Alajos vezérőrnagy, a lakáshivatal kormánybiztosa (képünk jobb szélén) egy, a harcteret megjárta honvédtiszt lakáskérélmét. Ebben az időszakban már nemcsak rendszeresek, de egyre gyakrabban előforduló alkalmak voltak az ilyenek, egyáltalán nem véletlen hát, hogy a lap meg nem nevezett fotóriportere is érdemesnek tartotta megörökíteni a jelenetet. Ugyanitt olvashatunk egy soproni tudósítást arról, hogy a győri püspökség birtokában lévő fertőrákosi kőbányát báró Apor Vilmos győri megyés püspök rendeletére rendbe hozták: „Ez a kőbánya, amelyet már a rómaiak is használtak, ritka történelmi nevezetességű. Dr. Masalszky Miklós herceg archeológus tudományosan beigazolta, hogy Julianus Apostata római császár Kr. u. 361. szeptember 28-án a kőbányában, melyet Mithrasz-barlangnak is neveznek, emberáldozatot mutatott be.” A római császár nevét persze ma már inkább Iulianus formában használjuk.

Flavius Claudius Iulianus ugyanis, bár keresztény nevelésben részesült, viszonylag rövid uralkodása idején mégis az ősi görög-római vallási hagyományokat ápolta, az úgynevezett újplatonizmus felé fordult, ezért már kortársai is a hitehagyott jelentésű görög szóból képzett Apostata néven illették. Hitehagyott Julianosz – az ógyház egyes forrásai szerint – rendeletbe adta azt is, hogy ássák fel Keresztelő Szent János sírját, a földi maradványait pedig keverjék össze mindenféle állati csontokkal, majd égessék el azokat. Így hát cseppet sem lenne meglepő tőle (mint a Római Birodalom utolsó olyan uralkodójától, aki a vallási restauráció részeként az ősi görög-római hitvilág követője lett, a kereszténységet pedig ateizmusnak tekintette, mert az tagadja a korábban tisztelt istenek létét), hogy emberáldozatot mutatott volna be.

Habár szemérmesen, név említése nélkül, de a Pest című lap 1944. augusztus 4-i lapszáma egy sorsszerű történetről is beszámolt: „A népi költőt utolérte a sorsharag: összekülönbözött a kiadójával, aki egyszerűen nem fizette ki neki azt az össze-

get, ami jogosan megillette volna. De hogy mégis kárpótolja az író, 180 kötetét rendelkezésére bocsátotta, hogy a maga erejéből értékesítse azokat. A költő – lévén ez a faj minden üzleti érzék híján való – lemondott könyvei eladásáról és egy nemes gesztussal elhatározta, hogy a közel 200 verseskötetet a nagy-névű kultuszminiszter szobra elé viteti és ott minden érdeklődő elvehet magának egy kötetet. A valószínűleg egy perc alatt lezajlott akciónak nevet is talált, mert egy tábla a következő szöveggel fogja hirdetni költőnk irodalomtörténeti elhatározását: Ingyen kultúraterjesztés.” Mai szemmel nézve persze nem tudhatjuk (s igazából egyfajta kultúrtörténeti kuriózum lenne kideríteni...), hogy ki lehetett az itt említett népi költő, a jelenség azonban, akárhogyan vesszük is, évtizedekkel későbbi békés korok közállapotait jelezte előre.

De nemcsak német filmeket játszottak a fővárosi mozik ezekben a napokban, friss hazai siker volt Bánky Viktor alkotása, a Makkhetes, amelynek története egy vidéki kisvárosban játszódik, ahol épp a vendéglős ipartestület elnökének megválasztására készülődnek. A két rivális, Kövi Dénes, az elegáns Korona étterem vezetője és Bálint Antal, a szolid Makkhetes vendéglő tulajdonosa mindent elkövet a tisztség megszerzéséért. Ezt a helyzetet használja ki a nyomorgó festő barátja menedzserévé előlépő Balázs Pál, és portrét rendeltet Kövi Dénes-sel. „Végre filmgyártásunk is kezdí levátkozni a vásári humort” – jegyezte meg a Pest című lap szerzője arra hivatkozva, hogy az alkotás, amelynek forgatókönyvét Barabás Pál írta, „ezúttal a belső komikumra és az életizű történetre épít”.

Hogy a színház se maradjon ki a korszak sikerei közül, ezekben a napokban mutatta be a berlini Volksbühne a magyar drámaszerző, Vaszary János színművét – vagy ahogy a szerző nevezte: társadalmi vígjátékát – Udvarolni felesleges címmel, Paul Mundorf rendezésében. A politikai napilap közönségiskerről, ovációról tudósított, mondván, hogy ez lehet a német fővárosban a nyári színi évad legsikeresebb darabja. Úgy tűnhet tehát a mai olvasónak, aki kezébe veszi ezt a régi újságot, mintha háború ide vagy oda, de az emberek az ekkor már egyre rendszeresebbé váló légiardók ellenére is, mégis igyekeztek a megszokott, hétköznapi, civil életüket élni. Mert ez bizony így emberi, csak így lehet életszerű. (SZPA)